pagini bucovinene

ANUL II, nr. 8(20)

AUGUST 1983

SUPLIMENT EDITAT ÎN COLABORARE CU COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA

eroi au fost...

1. Pe general îl văzusem și eu. Înalt, impunător, ochi vulturești pășind ferm în uniforma lui impecabilă (un albastru de gală) marcată de vipușca roșie a pantalonului și de fireturile grele petrecute la umăr. O dimineață înaltă de vară la trei decenii după întîmplările al căror erou fusese. Încerc acum să mi-l imaginez la postul de comandă al regimentului său din pădurile Suhei. Izolat de eșaloanele superioare române, intercalat între unități germane („mult mai numeroase și mai bine înarmate"), risipite pe un front larg și nesigur. Singura legătură cu restul lumii: un modest aparat de radio alimentat la baterii. Șe deodată vocea crainicului din neuitata noapte de 23 August: „Atențiune! Vom transmite un comunicat important pentru Țară". Iar ei, acolo, o mînă de ostași aflați la capătul de nord al Carpaților, într-o împrejurare de excepție. Ceea ce se cerea în asemenea clipe nu putea fi altceva decît o hotărîre rapidă și chibzuită. „Niciodată nu mi s-a părut situația așa de grea ca în acele momente", avea să mărturisească mai tîrziu colonelul de-atunci Nistor Teodorescu. Și iată și răspunsul: „Să trecem imediat la atac, să ne desprindem de inamic, să-l înconjurăm, să-l asaltăm prin surprindere și să-l dezarmăm".

2. Veteranul de război Procopie Chițan povestește: „În noaptea aceea eram la Pîraie, dincolo de Mălini, la plutonul de pionieri. Lucrasem mai devreme la deminări și somnul m-a furat de cum mi-am așezat capul pe raniță. M-am trezit brusc. Vestea cea mare se aflase și ai noștri trăgeau trasoare, se îmbrățișau, cîntau, se bucurau. La scurt timp am primit ordin să ne organizăm. Urma să întoarcem armele. În spate aveam o baterie hitleristă de artilerie. Misiunea noastră: s-o dezarmăm. Am trecut să-i încercuim pe nemți cu gînd să-i determinăm să se predea. Dar ei simțiseră ceva și-au început să tragă furioși. Trebuia să terminăm însă cu dînșii, că altfel se-apropia dimineața. Între timp focul se încinsese pe tot aliniamentul, pînă la Capu Cîmpului. Încă un asalt și nemții au fost nevoiți să depună armele".

3. Coincidența face ca acest pas spre marea împlinire a Eliberării să se petreacă la Mălini. Nistor Teodorescu își intitulează memoriile sale de război „La Mălini în august 1944". Mălinii reprezentau o verigă din prelungul aliniament de apărare (al nemților) ce-ncepea de sub pasul Prislopului și continua pînă la zona fortificată denumită „Poarta Focșanilor" și mai departe spre sud. Păduri răscolite de tranșee și adăposturi, sate devastate, colectivități puse în mișcare, derutate și înspăimîntate. Ruperea segmentului Mălini — Prislop ar fi însemnat deschiderea trecerii spre Ardeal. O scurtă perioadă de acalmie. Hoardele brune în retragere seamănă dezastre, lacrimi și moarte. Nu lipsesc nici represaliile feroce. Satul Poiana Micului este incendiat într-o noapte și transformat într-o vatră de cenușă. Localnicii îndrăzniseră să-și manifeste antipatia față de „faimoșii" cuceritori.

Ochiul poetului (l-am numit pe Nicolae Labiș, desigur) depune mărturie pentru noua istorie ce începea a se scrie. „În ziua neuitată de douăzeci și patru august / Nemții au umplut satul de groază și pară / Soldații români alergau în neștire / Cu pumnii întinși și ochii bombați în afară". Sînt imagini aproape cinematografice, surprinse (peste timp) cu o exactitate uimitoare. I-am citit aceste versuri interlocutorului meu. Puțin nedumerit, s-a aplecat peste paginile cărții și m-a întrebat cu cea mai frumoasă naivitate: „Într-adevăr se afla și el acolo"?

4. Să-l ascultăm mai departe pe Procopie Chițan: „Înaintam numai noaptea, ocolind locurile deschise, șoselele. Pe urmă au venit ploile, frigul. Și noi rămăsesem în hainele subțiri, de vară. Copacii retezați de explozii, țancurile colțuroase, pantele abrupte făceau înaintarea și mai anevoioasă. La Voroneț a fost o bătălie crîncenă. Nu ne puteam apropia. Nemții se postaseră pe poziții și nu cedau. Spre deosebire de noi, grănicerii, ei dispuneau și de artilerie și de aruncătoare de mine și de puști cu lunetă... Rîndurile noastre se răreau, dar asta ne îndîrjea și mai mult. Și la Stulpicani am avut mult de furcă. Inamicul se baricadase pe coasta dealului și trăgea cu disperare, nebunește".

5. Am în față harta acțiunilor desfășurate de eroicul detașament de grăniceri condus de Nistor Teodorescu. Prezența nemților e marcată prin niște ciudate semne albastre. Asupra lor cad neiertătoare săgețile de un roșu aprins al militarilor români. În rest, cursuri de apă și creste de munte. Mălinii au fost doar scînteia ce-a declanșat furtuna, o furtună așteptată demult și în spatele căreia erau acumulările mocnite și, mai presus de orice, setea de libertate. Au urmat Valea Seacă, Voroneț, Stulpicani, Pojorîta, Mestecăniș, Cîrlibaba... Repere ale eroismului și sacrificiului suprem.

6. Desprind cîteva note fugare din carnetul de reporter. Mălini, iarna. Venisem pe urmele lui Labiș, la douăzeci și cinci de ani după moartea sa. Împreună cu primarul Popa pornesc spre Poiana Mărului să văd casa copilăriei poetului. E o zi de decembrie cu sănii și zăpadă afînată. Oprim la școala veche. În spate

(continuare în pag. IV)

Ion BELDEANU



Ion Carp FLUERICI: „Miner"

CĂRBUNELE

Nu știu, de-i tînăr, sau bătrîn,
Flexibilul cărbune, dig de piatră,
Pămîntu-i încălzește-aprins, la sîn,
Arhitectura-i de ființă-n vatră...

Iluminat, străbat printre nervuri,
Depozitele sufletelor negre,
Își înfrățesc, pocnind, tăcute guri,
De arbori nalți, cu frunțile integre...

Intră mineri și gurile tăcute,
În mină, se frămîntă sub pămînt,
Rostogolit cărbunele-și ascute
Priviri, ce-au înviat, ca din mormînt...

Din ochii lui de-abis, termocentrale,
Facă să se-aprindă-oțelul în cuptoare,
Cărbunele, din tainițele sale,
În țară naște cel mai aprins soare...

Cu cît mai mult, în inimă, răsare
Lumina bucuriei făurită greu,
Simbolul realității viitoare,
Înalță tot mai sus poporul meu...

În subteran cu-ortacii, coborînd,
În bolta minei stele pun și luna,
Și-n parcul negru văd străbunii-n rînd...
Cum adormiră pentru totdeauna...

Ca să-i găsească-n pace viitorul schimb,
În liniști turburate de motoare,
Și dorul lor să-l schimbe o țară-n nimb,
Un schimb de sbor, în vremi nemuritoare...

În zumzăit, uzine, cîntați mai cu tărie,
Cărbune are țara, toți munții par că spun!...
Lumină multă are și-o spunem cu mîndrie,
Popor, cum sînt minerii, dorindu-i „Noroc bun!"...

Traian IANCU

autograf

Folclorul românesc, izvor milenar de apă vie

Afirmația că folclorul românesc este izvor milenar de apă vie pare o figură de stil, formulată într-un moment de entuziasm pentru frumusețea unor creații folclorice, dar ea are întru totul acoperire științifică. Studiile ultime au arătat că anumite motive folclorice românești sînt, prin geneza lor, străvechi și de vatră, neexistînd la popoarele vecine.

Marca folclorului poetic românesc este lirismul, în special în cîntecul omului și al naturii, lirism prezent pînă și într-o specie prin excelență narativă cum este balada, dacă ne gîndim la Miorița și la alte balade. Teritoriul vechii Dacii și românesc de totdeauna a fost, prin constituția lui cu munți și codri, o cetate de apărare, așa cum a perceput-o splendid Eminescu în Mușatin și codrul. De aceea în nici o poezie populară din lume nu este cîntat codrul cum l-a cîntat poporul român în doinele sale, doina fiind o specie lirică neasemuit românească. Ea și codrul fac un tot indisolubil, iar Eminescu (mereu Eminescu) a receptat faptul, cu forța lui genială, în atîtea creații ale sale.

Cînd, în vremuri de viață nouă contemporană, ne mai înfioară încă profund melancolia doinei, nu ne dăm bine seama că în ființa noastră plăpîndă, din carne și oase, purtăm și trăiește atavic istoria cu cîntecul ei milenar. Și nimeni în lume nu va trăi mai adînc și mai cutremurător decît românul Balada lui Ciprian Porumbescu, pentru că ea este glasul pămîntului nostru, creată fiind într-un moment de inspirație divină de marele compozitor.

Măreția istoriei poporului român, pentru că este o măreție, a fost și rămîne mereu însoțită de splendorile cîntecului popular, izvor nesecat de frumuseți poetice.

I. C. Chițimia

Reporter

Nopțile nedormite ale Fălticenilor

Pînă mai ieri, Fălticenii erau, în bună măsură, o istorie trecută concentrată în muzee. Mai ales în cel al „oamenilor de seamă". Aura de spațiu moldav, a multor valori ale spiritului, aici, îndeosebi aici îți prindea și aprindea sufletul. Aici, mai cu seamă aici îți chema și ilumina sensibilitatea. Aceasta a fost... Deși, lăsînd pașii să acopere străzile arcuirii dintre Dumbrava minunată și Nada florilor, iar privirile — să întîrzie prin livezile ninse de stelele înserării, ai impresia că ceva mai trăiește din lucrarea de odinioară a oamenilor. Dacă nu ar fi rămas, ne-am fi imaginat și alcătuit această parte a lumii. În care-i căutăm pe Creangă, Sadoveanu, Gane, Beldiceanu, Gorovei... Sau pe mai tînărul Labiș. Ca să ne împovăreze cu gîndurile lor, să ne înalțe cu metaforele lor. Și să le mulțumim...

■

Cineva îmi spunea că „cheia de boltă" a devenirii moderne a orașului e chimia. Că ultimul deceniu a întemeiat noi metafore. Ctitorite în metale, în piatră, durate în respectul pentru cultură și artă.

— Starea de nostalgie vă încearcă vreodată?

Omul — de o viață, al locului — privește parcă în el.

— Pe unii, poate... Îmi aduc aminte că, într-o toamnă tîrzie, un oaspete — umblat prin multe locuri și prin multe cărți — a văzut aici, în plin centru civic, cum se măturau frunzele căzute polog pe trotuare. „De ce le strîngeți? E atît de frumos așa!", ni s-a adresat. Vorbele-i veneau, probabil, dintr-un preaplin sentiment al viețuirii în citadin. L-am înțeles. Dar pentru noi, orașul, așa cum ni-l doream, abia bătea la ușă...

Și a „intrat", la început timid, apoi tumultuos. Febra construcției coborîse din proiecte, din zile și nopți de vis și imaginație, în vatra de jos a Fălticenilor. Sub aripa vegetală rămîneau doar Buciumenii și Oprișenii. În numai șase ani, cei dinspre azi — 3 600 de apartamente în blocuri frumos orînduite. Ele se alăturau altor 900, înălțate anterior. Orașul devenea șantier, își asuma o altă geometrie. Aspira la o nouă vîrstă pe care o merita.

Totul pornise de la o platformă industrială. Ea însăși creație a ultimilor ani. O forță — simbol, un destin croit pentru a lărgi, ca în trupul unui arbore, cercurile de vitalitate ale orașului. A fost industrializarea lemnului, au venit metamorfozele sticlei și amidonului, s-a edificat chimia. Și au început marile prefaceri în intimitatea așezării. În cea a materiei și a vieții. S-au „retopit" ulițe și s-au deschis, maiestuoase, străzi și bulevarde. Au „îngenunchiat" strîmbele cocioabe și s-au născut blocuri, nume de cartiere. După alte legi ale vremii, pentru o altă lume.

— Sînteți, aici, primar de aproape șapte ani...

Costică Arteni bănuia ce vreau să-l întreb.

— Am ostenit, cu obștea, în numele unei dorințe mai vechi. S-a făcut ceea ce vedeți...

— Și cu cît ați îmbătrînit în cei șapte ani?

Oarecum derutat, omul pentru care — cum afirma — „Fălticeniul e viața mea" își ascunse părerea despre îmbătrînire într-un răspuns ocolitor:

— Aș zice, mai degrabă, că-i vorba de nopți nedormite...

Nopțile nedormite ale Fălticenilor. Ale primarului, ale miilor de oameni care au mișcat spre civilizație un destin colectiv. Pe care-l privim în fiecare zi, pentru a ști cîte cercuri de vitalitate a mai prins trupul arborelui...

Ion PARANICI

A PRIVI

DAR LUI AUGUST

Deși a opta lună a anului, luna august o socot, de fiecare dată, o lună în care evaluăm împlinirile, un timp în care bucuria roadelor te îndeamnă spre noi aspirații. În acest august paginile noastre se află la a XX-a lor apariție scriitorii suceveni au sub teascurile diferitelor edituri șaisprezece cărți, în Fălticeni și Suceava, s-au zidit și oferit oamenilor case ale cărții, pictorilor suceveni li s-au construit șapte ateliere, la Rădăuți se întoarce istoria acasă printr-o inedită alee a voievozilor, iar la Putna, neuitata noastră Putnă, se ridică plină de amintiri și semnificații Casa domnească a nemuritorului Ștefan cel Mare.

Și tot în acest august trebuie să spunem că al o sută miilea vizitator s-a uimit în fața tainelor dezlegate ale cerului proiectat pe bolta Complexului Astronomic din Suceava.

Dar cred că rodul cel mai de seamă al acestui august spiritual sucevean îl reprezintă cele peste nouăzeci de premii naționale ale elevilor și studenților și cele peste trei sute de aspirații la titlul de laureat ale așezămintelor de cultură, în cadrul Festivalului Național „Cîntarea României".

Și ce e mai important oare decît bucuria lucrului împlinit? Să facem din această bucurie un dar lui August.

Alexandru TOMA

OANA CĂTINA: povestiri pentru un fotoliu

„Veacul înaintează", cum a spus poetul, și, odată cu el, se schimbă, printre mulți alți parametri ai individualității umane, ponderea și substanța vîrstelor. Fiecare generație are ritmurile sale spirituale ; treptele către maturitate și mai departe, deși cunosc aceeași succesiune, se consuma pe segmente diferite ale traiectoriei vieții.

Romanele noastre de acum cinci zeci de ani plasau momentul primei afirmări a personalității, al dobîndirii sentimentului independenței eu-lui, la „hotarul nestatornic" dintre adolescență și tinerețe. Afirmarea lui se realiza prin practicarea unei boeme mai mult sau mai puțin inocente, prin frondă,gesturi de bravadă cu aură romantică sau acte de contestare a autorității (restrictive și excesiv tutelatoare) a familiei ori a școlii. Acest tip de neconformism se întîlnește la cîtiva dintre eroii lui Ionel Teodoreanu, la normaliștii lui B. Jordan, liceenii lui Mihail Drumeș, adolescenții lui Pericle Martinescu sau chiar la Andrei Mile a lui Ion Vinea. Ieșirea din copilărie, pierderea inevitabilă a ingenuității declanșează reacția de apărare a unor valori (primite prin educație), de cele mai multe ori etice, pe care comportarea maturilor sau propriile lor reacții le contrazic : dreptatea, adevărul, iubire pură, cinstea, sinceritatea. Puterile și prerogativele încă firave ale vîrstei fac necesară rezistența în grup ; de unde, un mare și adevărat cult al prieteniei, al solidarității, al sacrificiului.

Fără a fi schimbat datele fundamentale ale ecuației, puținele romane care vizează tineretul contemporan au deplasat momentul în perioada studenției (liceenii par a nu mai interesa, iar motivele sînt numeroase). De pildă, principalul personaj din **Vocile nopții** al lui Augustin Buzura părăsește viața universitară, a cărei atmosferă i se pare apropiată de cea a unei sere, și se angajează muncitor într-un combinat, pentru a se înțelege pe sine și generația căreia aparține. Radu Mareș, în **Caii sălbatici** (titlu elocvent), fixează portretul tinerei generații de studenți umaniști formați în anii '50 în momentul în care substanța ei își cauta, nu fără sacrificii și impasuri, structura specifică.

Din aceeași serie face parte **Povești pentru un fotoliu** (Editura „Dacia", 1983), a doua carte a Oanei Cătina. Așezînd-o în această constelație tematică, pe care sîntem tentați să o numim a Paradisului pierdut, nu intenționăm să o asimilăm medelenismului, romantismului brodat cu licențiozități grațioase al lui M. Drumeș, sau cu frăgezimi adolescentine la Pericle Martinescu. Vrem să spunem, în primul rînd, că este, în esență, o pledoarie pentru prietenie, pentru generozitate și sinceritate ; în al doilea rînd, că pledoaria emană din povestea unui grup de tineri și tinere, constituit în anii studenției, care și-a păstrat coeziunea și după terminarea studiilor universitare : un model de prietenie pe care autoarea îl oferă asumîndu-și toate riscurile, inclusiv cel al acuzației de sentimentalism. Nu are însă acest complex și, la urma urmei, pe bună dreptate, din moment ce există totuși oameni sentimentali, chiar dacă sîntem tentați să-i considerăm, sau chiar îi vedem, anacronici. Logica Oanei Cătina este limpede : un sentimental izolat, chiar și atunci cînd își pune masca cinismului sau a brutalității, este inevitabil o victimă, un învins, mai mulți, uniți prin prietenie, devin o forță, tocmai datorită rarității fenomenului. „Prin chiar Boema voastră, se spune în carte (Boema este denumirea grupului — n.n.) v-ați dovedit că sinteți niște romantici întîrziați, niște naivi, dar naivi și proști n-ați fost cînd ați dat de greu, ci ați rămas pe mai departe la fel de uniți. Că aveți o doză de nebunie în voi nu puteți nega, grav sau bine e cînd nebunia voastră e cînd molipsitoare, cînd deranjantă. În timp, v-ați adunat din nou cu toții și la un loc, trăgîndu-vă unul pe altul, ajutîndu-vă, apărîndu-vă de parcă ați fi fost o cetate ce mereu trebuia apărată, consolidată". Acest „romantism întîrziat" al personajelor conferă romanului — riscăm considerîndu-l roman, căci autoarea nu oferă nici o indicație în acest sens — o notă lirică discretă subsumată permanent ordinei epice, efortul de obiectivare fiind evident. Romantismul este doar al personajelor ; ele îl practică în deplină cunoștință a consecințelor, sfidător chiar ; gestul de a arunca „maturilor" mănușa este, fundamental, unul de afirmare a lumii lor posibile, mai curată, neacordată moral. Sensul demersurilor lor este să demonstreze că nu e o utopie cetatea ideală — Boema. Efortul de a o păstra intactă, de a o consolida chiar și după „vîrsta iluziilor" are semnificația întemeierii unei lumi. Autoarea nici nu-i aprobă, nici nu-i contestă ; șansa pe care le-o oferă — de a-și fi menținut unitatea necesară prieteniei — nu presupune acreditarea unei teze, ci doar afirmarea unei ipoteze psihologice : păstrarea tinereții și dincolo de o anumită limită de vîrstă. Este știut că la întîlnirile colegiale sau prietenești se încearcă refacerea atmosferei de altă dată. E, desigur, un joc, unul foarte dureros, în ultimă instanță. Personajele Oanei Cătina nu acceptă să joace această comedie tristă ; refuză să iasă din tinerețe.

Convenția autorului absent este acceptată de prozatoare. De aceea, prezența ei, prin comentarii, este minimă, descripția, inexistentă. Personajele narează, **se narează** (ca într-un scenariu cinematografic), nu într-o juxtapunere de biografii paralele ori intersectate, ci prin raportarea permanentă a fiecăreia la celelalte și a tuturor la un personaj esențial (nu însă și prezent efectiv în scenă) — eminență lilială a cărții. Afară de acesta din urmă, celelalte nu posedă o biografie propriuzisă, anterioară evenimentului întîlnirii cu el. De altfel, chiar și din acel moment, viața lor nu este altceva decît gravitare necesară în jurul acestui punct fix al idealului de prietenie, franchețe, loialitate, luciditate etc. Grupul funcționează, astfel, ca un sistem planetar, și dacă în momentul cînd demarează romanul, „planetele" se adună pentru a-și defini poziția față de astrul tutelar, o fac pentru că „soarele" lor (victimă a unui accident) este în primejdie să dispară ; ceea ce, în mod fatal, ar provoca dezastrul — dezmembrarea grupului. Or, așa ceva nu trebuie să se întîmple. Este, deci, nevoie, în eventualitatea că s-ar produce totuși cataclismul, de definirea, clarificarea și trasarea fermă a liniilor de forță care leagă, nu numai planetele de centrul sistemului, ci și a celora care se țes între orbitele lor, astfel, ca grupul să nu fie proiectat în haos. La acest nivel al construcției romanului ni se par a fi plasate principala calitate, dar și punctul vulnerabil al **Povestirilor pentru un fotoliu.** Ceea ce-i reușește Oanei Cătina este disocierea subtilă a relațiilor care modelează grupul, motivarea instaurării, evoluției și consolidării lor.

Cauza cauzelor este erosul, în sensul platonician al cuvîntului ; el e liantul care a determinat edificarea acelui falanster sentimental care este Boema. Din acest punct de vedere, cartea e o amplă dezbatere despre iubire, văzută în sensul ei cel mai general, de afinitate, de comunicare spirituală subsumată unui sau unor idealuri ; nu fără abilitate, Oana Cătina ne oferă o panoramă a erosului, a ipostazelor sale esențiale. Era absolut necesară această desfășurare, căci altfel demonstrația nu ar fi avut eficiență. Autoarea este atrasă nu de sondarea în profunzime a sentimentului ca atare, romanul nefiind analitic, ci de multitudinea variantelor lui, de subtilitatea conexiunilor benefice pe care iubirea le stabilește între oameni. De altfel, acesta este și factorul care asigură coeziunea cărții. Dependența personajelor unul de celălalt devine, în consecință, modalitatea de manifestare a acestei funcții binefăcătoare și permite grupului să traverseze momentele dificile ale existenței lui.

Este timpul să ne oprim asupra personajului care polarizează și conectează între ele destinele boemiștilor. Fapt probabil unic în analele temei în discuție, autoarea aduce ca lider al grupului un personaj feminin : Regina Preda, alias Deda, studentă în științe juridice, apoi avocat, soția lui Olimpiu (inginer specialist în motoare), mamă a cinci copii; iubită de Alexe, alias Xerxe Împăratul, de soția acestuia, Irina, de Dan, de sora lui, Ana, de soțul ei, Sabin, de Pavel, de Mircea. Acesta este, de altfel, grupul boemiștilor, exceptîndu-l pe Pavel care vine, cumva, din afară. Aparent, ea nu este lider în sensul propriu al cuvîntului, cel recunoscut ca atare fiind Xerxe, ci forța care declanșează și întreține procesul de constituire a prieteniei și îi face pe toți să descopere în ei înșiși puterea miraculoasă a iubirii. Căci toți bărbații grupului o iubesc, chiar dacă, în timp, latura pasională a sentimentului se estompează lăsînd loc amiciției. Și femeile grupului o iubesc, căci personalitatea lui exclude, de la bun început, încolțirea oricărui sentiment opus. Aici mi se pare a fi punctul vulnerabil al cărții. Eroina, căci, fără îndoială, Deda nu poate fi cotată altfel, este suprasolicitată valoric, devenind, pînă la urmă, obiectul unui fenomen de deificare, de idolatrie, parcă pe urmele lui Platon care afirma că iubirea este cea mai veche dintre divinități. Se insinuează astfel o pledoarie „pro domo sua", o suprasolicitare pernicioasă a ascunselor forțe ale eului feminin. N-am vrea să se creadă că ne situăm pe o poziție negatoare, dar, în plan literar, asemenea excese pot transforma un personaj într-un monument sau într-o instituție. E o greșeală în care cad adeseori scriitoarele, greșeală din care opera nu are decît de pierdut. Este cazul, de pildă, al poetei Alice Călugărul („Șerpii") sau, mai recent, al prozatoarei Ileana Vulpescu care, într-o carte admirabil scrisă — **Arta conversației** —, își investește eroina cu puterea de a înțelege **absolut totul** și cu un drum prin viață marcat de frecvența torențială a victimelor de gen contrar, secerate de pasiune fără ca ea să schițeze vreun gest. Spre deosebire de Sînziana, Deda înțelege totul fără s-o arate și nu face victime. Dincolo însă de acest defect de concepție, astrul tutelar al grupului este bine conturat ca personaj literar, autoarea demonstrînd o strategie a construcției remarcabilă, capabilă să suplinească lipsa de dinamism a edificiului epic. Chiar și fragmentarea, aspectul mozaicat al narațiunii slujește intenția autoarei, conferă un aspect modern scriiturii.

Povestiri pentru un fotoliu se sprijină pe un fundament social minim ; faptul ni se pare justificat pentru o construcție literară care vizează inefabilul unui sentiment etern-uman. Determinările de acest fel apar ori cu funcția de catalizator al coeziunii grupului, al reacțiilor de răspuns la tentativele de dizolvare venite dinafară, ori pentru a motiva aspirația către puritate a componenților lui. De altfel, cartea nu-și propune o dezbatere asupra statutului social al personajelor și integrării lor în istorie, ci asupra părții inefabile a ființei lor.

Romanul pare a sluji și o intenție simbolică. Acești mîncători de mere care sînt boemiștii refac cuplul primordial. Dacă Deda este, evident, Eva, Adam se constituie prin focalizarea calităților tuturor bărbaților care-i sînt prieteni ; prieteni iar nu iubiți, deoarece perechea paradisiacă nu a cunoscut pasiunea — rezultat al opțiunii. Ei populează un eden terestru, iar în ultima secvență a romanului ni-i înfățișează în grădină, mușcînd din fructul mitic al cunoașterii de sine : „De pe scările casei îi văzură pe Deda și pe Olimpiu în grădină. Stăteau jos, dar parcă stăteau în genunchi, unul în fața celuilalt, și mîncau mere".

Desigur, nu în veridicitate stă puterea cărții, ci în faptul că oferă imaginea posibilă, decantată a unui sentiment spre care umanitatea aspiră de la începuturile ei.

Mihail IORDACHE



poeme de

LUCIAN VALEA

toamnă

Vine toamna —
suflete
stai de pază la porțile ei
și neincetat roagă-te
să-ți dea citeva zile de pace

Fericit e cel care are o patrie !

clar de toamnă

Un miros de aur și fum
și-un altul — presimțit — de
ninsoare
amîndoi aicea șezum
în vara dogoritoare.

În clarul toamnei aștept
cu amintirea verii sub pleoape
nucul din grădină înțelept
sub foile lui să mă-ngroape...

întrebări și răspunsuri

Ce se aude
prin adîncul lumii
trecînd ?

E sîngele meu
dinspre strămoși
înspre urmași
șiroind.

Ce se vede
abia de se vede
prin naltă stea ?

Cu chip de vînt
cu chip de pămînt
viața mea.

margini

...în lumină
mă mistui
și sînt
și-al acestui
cer
și-al acestui
pămînt
timpul mă-mparte
sieși vamă :
în marginea lumii
și marginea mea
se destramă...

tîrziu

Ceasornicul nostru bătrîn
nu mai bate —
s-a sinucis de-atîta
singurătate

și ne-a lăsat pe amîndoi
în odaia uitată
ca și limbile lui
să nu ne mai intîlnim
niciodată...

O scrisoare în versuri, inedită, a lui Mihail Gheorghiu — Bujor

Se cunoaște că marele militant revoluționar, patriot și gînditor socialist român, Mihail Gheorghiu Bujor, a fost primul deținut politic la Doftana. În ultima zi a anului 1920, el a părăsit celula închisorii de la Ocnele Mari și a pășit pragul închisorii Doftana. Considerată ca închisoare „model", Doftana, construită în ultimii ani ai secolului trecut, fusese pînă la acea dată închisoarea delicvenților, spaimă a deținuților de drept comun. Dar, odată cu aducerea lui Bujor, se „instaura" trista istorie a celei mai cumplite închisori pentru deținuții politici din România, în special pentru comuniști [1]).

În imprejurările specifice din punct de vedere organizatoric, existente în mișcarea muncitorească din România în perioada interbelică, Partidul Social-Democrat s-a manifestat consecvent pentru eliberarea lui Mihail Gheorghiu Bujor. Acesta a fost condamnat la muncă silnică pe viață de către Curtea Marțială a Corpului II Armată, prin sentința din 8 mai 1920, fiind acuzat că a participat la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Militanții de frunte ai partidului social-democrat, foști tovarăși de luptă dinainte de primul război mondial, l-au vizitat la închisoare pe Bujor, s-au îngrijit de starea sănătății lui, au inițiat demersuri pentru a-l elibera.

Pe această linie se înscrie și acțiunea lui George Grigorovici și a altor deputați social-democrați, în Parlamentul țării, care insistau pentru a obține amnistierea lui. Fiind înștiințat în mod oficial de această acțiune, M. Gh. Bujor îi adresează din închisoarea Doftana, la 28 octombrie 1931, o scrisoare în versuri lui George Grigorovici, care considerăm noi că este deosebit de semnificativă[2]). Redăm în continuare cîteva fragmente din această importantă scrisoare :

„Scrisoare lui G. Grigorovici"

I

Eu, simpatice tovarăș din frumoasa Bucovină,
Te cam știu de mult, în asta n-am nici merit și nici vină,
De pe vremea cînd „grădina" lui Grigore Vodă Ghica
Era încă jumulită ca un pui stingher de clica
Potentatului habsburgic ; de pe vremea mult confuză
Cînd suflam să reaprindem focul ce mocnea subt spuză ;
De pe vremea cînd veniseși la o primă adunare
A micuței noastre „forțe", de pe vremea aceea-n care
Lăudai într-o scrisoare cu pecete crăească
Lupta antimilitară ce-ncepuse să pornească,
România Muncitoare redactată atunci de mine.

. . . .

Nu ne-am mai văzut de-atuncea și nici scris, deși-ntr-o țară
Judecat, trimis la ocnă, între noi s-au pus hotară
Mult mai mari decît acele altădată strict păzite
De „finanții" nemți și unguri. Numai cît eu, din citite,
Cunoșteam o ponegrire pătimașă, dar neclară,
A giganticelor fapte din Rusia proletară.
Iată însă că din scurte, reci ș-oficiale rînduri,
Aflu că te ocupi de mine cu nespus de bune gînduri ;
Într-o jalbă adresată logofătului dreptății
Ceri cu alți aleși de-odată repararea „nedreptății",
„Grațiere" pentru mine ! Pasul ăsta-mi dă putere
Să rup zidul gros și umed de uitare și tăcere
Dacă dar spre camaradul din frumoasa Bucovină
Îmi îndrept acuma scrisul, eu deloc nu sînt de vină.

II

. . . .

După unsprezece vremuri mistuite ca și spuma,
Bună-i mîna ce se-ntinde uimitor de milostivă
Să mă scoată viu din groapa mea legală și captivă
Dar — vezi bine — sprijinirea, chiar și dacă nu se cere,
Trebuie măcar să fie acceptată cu plăcere
Pentru asta se cuvine ca să fie oferită
Într-o haină ne-ntinată și-ndestul de potrivită
În privința asta însă constatările sînt stranii

. . . .

III

Eu, amice Grigorovici, am oleacă de mîndrie
Țin la crezul meu de luptă și convingeri cu tărie
Țin mai mult decît la mine. El e steagul, eu stegarul
Și stegarul nici nu-și lasă steagu-n drumuri ca fugarul
Nici, ca lașul nu și-l pleacă. Mai degrabă-n aspra luptă
El îndură lipsa, foamea, frigul, chinul, haina ruptă,
Mai degrabă, la nevoie, sub cruciș de gloanțe moare,
Decît brațul să-și îndoaie, decît fruntea să-și coboare
Și să ceară, el, căzutul dar ne-nfrînt în crez, vreo milă
De la dușmanul de clasă. O credință e sterilă
Dacă arcul energiei nu e-n stare să-ncordeze,
Să ne smulgă din mocirla unei sterpe vieți burgheze,
Să dea preț și zbor gîndirii, înălțînd-o pînă-n piscuri,
Să ne taie alte pîrtii, cu-alte zări și alte riscuri
Unde-am mai găsi vreun reazăm ori îndemn la acțiune,
Cum putea-vom alor noștri, tuturora a mai spune
Că prezenta rînduială este putredă și crudă,
Oarbă, rea, de lacrimi pururi și de sînge veșnic udă,
Care trebuie zdrobită spre obștescul mare bine.
Cînd tot noi l-a ei altare de argint și aur pline
Ne-ndreptăm speranța, mîna, ochii, gura, pașii, ruga,
Cum se-ndreaptă spre stăpînul dătător de bunuri, sluga
Nu putem sluji deodată la doi domni, pe căi contrare,
Ori în două bărci deodată, nu putem umbla. Cel care
Și-a legat de lupta clasei muncitoare viața, rostul,
Are-un drum și numai unul.

. . . .

(continuare în pag. IV)

AUGUST

August.
Să ne trecem iubirea printre glasuri de clopot,
neliniştea printre pereţii zilelor dinspre brumă,
frumuseţea lîngă genele femeilor răscolind
dorurile
pînă la rădăcinile luminii.

August.
Cîntec pe sub aripile de linişte ale statuilor.
Iată iarba ascultîndu-ne duioşia,
privirile picurînd albastrului nesfîrşire.

August.
Imn şi litanie. Început şi sfîrşit.
Mireasma curcubeului adiind printre lacrimi,
pietrificate clipele cum se reintorc în cuvinte —
uriaşe corăbii pe-ntinsul iubirii.

August.
Frenezia luminii explodînd în izvoare.

August.
Copiii speranţelor — uriaşe păsări de soare.

Octavian NESTOR

„Eu am pledat întotdeauna pentru dreptul criticului la contradicţie..."

Interviu cu criticul Nicolae Manolescu

R. Stimate Nicolae Manolescu, v-aş ruga pentru început să ne spuneţi ce credeţi despre raportul care trebuie să existe, mai exact care există, în literatura noastră, între scriitori şi criticii literari ?

N. M. Îmi aduc aminte de o scrisoare a lui G. Călinescu către Al. Rosetti, în care Călinescu spune că (într-o epocă ceva mai veche, e adevărat !) ideea scriitorului român este în general aceea că un critic trebuie să-i fie scriitorului „mamă, tată, doică, dădacă, servantă, să-i aducă mîncarea la pat, să-i poarte trena şi bineînţeles, dacă un critic manifestă cea mai mică intenţie de independenţă scriitorul se supără şi-l dă afară". Sigur, Călinescu o spunea ca o glumă, dar ceva e adevărat în asta şi cred că a rămas adevărat şi acum şi anume că, din păcate, există încă scriitori care îşi fac un titlu de glorie din a spune că pe ei nu-i interesează părerea criticii. Fireşte că pusă aşa problema poate părea strict personală şi dacă, de exemplu, Fănuş Neagu o afirma la televiziune, într-o emisiune, lucrul acesta poate să fie problema personală a lui Fănuş Neagu şi nu avem ce să discutăm. Cred că-i la mijloc şi o neînţelegere. Într-o anchetă publicată de „Caietele critice" ale „Vieţii Româneşti", într-un număr de anul trecut, chiar criticul care a organizat această anchetă punea întrebarea pe care mi-aţi pus-o acum, dînd să se înţeleagă că scriitorul ar trebui să ţină cont de critică în felul următor : să înveţe de la critic cum să scrie. Pusă aşa problema este fără ieşire : fireşte, nici un scriitor nu învaţă de la critici să scrie. Eu cred că problema se pune cu totul altfel. Este vorba de a ne citi între noi, scriitori şi critici, şi de a „învăţa", citindu-ne. Eu, ca critic, nu neg că învăţ întotdeauna cîte ceva dintr-un roman, dintr-un volum de versuri, nu să-mi fac meseria, dar învăţ ceva în sensul cel mai general şi mai generos al cuvîntului. Şi bănuiesc că şi un poet sau un dramaturg sau un romancier ar putea să înveţe în acelaşi fel dintr-o carte a criticii, admiţînd că o carte de critică nu este un ghid sau un manual pentru uzul scriitorilor dramatici sau nedramatici. Ea îşi are autonomia ei, conţine un punct de vedere asupra literaturii sau asupra unei anumite opere, aduce o anumită concepţie, o anumită metodă de a citi literatura. Atît şi nimic mai mult. Deci o cunoaştere reciprocă, un schimb, un comerţ de idei, de valori spirituale, acesta este sensul lecturii reciproce dintre scriitori şi critici.

R. Cunoaşteţi scriitori care citesc critică ?

N. M. Da, sînt foarte mulţi şi nu spun asta pentru că deţin vreo mărturisire a lor, ci pentru că se vede din ceea ce ei scriu. Unii dintre ei, sigur, pot fi bănuiţi că, fiind şi critici, în acelaşi timp, citesc critică din acest motiv, de pildă Paul Georgescu. Alţii însă nu au scris critică, de pildă Mircea Horia Simionescu, sau Costache Olăreanu, sau regretatul Radu Petrescu, sau atîţia alţii, cum a fost prietenul meu Alexandru Ivasiuc, cum a fost Marin Preda. Toţi aceşti scriitori citesc sau au citit critică, lucru evident din operele lor, din nivelul intelectual implicit în imaginaţia literaturii lor. Ei, acum, dacă o să mă întrebaţi dacă există şi scriitori care nu citesc critică (şi nu bazîndu-ne pe mărturisirile lor, chiar televizate, care n-au mare importanţă, putînd fi conjuncturale) o să vă răspund că există destui scriitori în opera cărora se vede că nu citesc critică şi că dispreţul pe care îl afişează este, de data aceasta, foarte sincer, cît poate fi de sincer dispreţul faţă de ceva ce nu cunoşti.

R. Sînteţi pentru o polemică de idei. Atîta timp cît (uneori) se „polemizează" cu persoana şi nu cu ideea, se mai poate vorbi de polemică ?

N. M. Aş spune că de fapt nici nu e vorba de polemici în acest caz, polemica însemnînd, totuşi, două părţi. Atunci cînd cineva te insultă, public, chiar dacă îi răspunzi, chiar dacă nu-i răspunzi, nu cred că e vorba de polemică. Ar trebui deosebită insulta de polemică. Ce pot să spun decît că sînt de acord cu Octavian Paler, care, în cartea lui din urmă afirmă : „n-am putut polemiza niciodată cu oricine, n-am putut polemiza niciodată despre orice şi n-am putut polemiza niciodată în orice fel". L-am citat din memorie.

R. Totuşi unele „răspunsuri" traduc ceea ce spunea Ortega y Gasset că ranchiuna este emanaţia conştiinţei de inferioritate.

N. M. Ştiu eu ? Ceea ce observ, tot mai mult de la o vreme, nu este atît o conştiinţă de inferioritate, cît una de superioritate. Fireşte că raportul între conştiinţa de inferioritate şi cea de superioritate poate să fie foarte complicat şi una poate uneori să mascheze pe cealaltă. Dar, iată, citind articolele unor tineri sau foarte tineri autori, constat că ei sînt în stare să folosească un anumit ton şi un anumit vocabular în articolele despre oameni, dacă nu neapărat mai valoroşi decît ei, în orice caz cu ceva mai multă experienţă decît ei, cărora le dau lecţii de cum ar trebui să se comporte ca critici literari sau ca scriitori. Nu e oare vorba de un complex de superioritate, atunci cînd un fost student, abia ieşit de pe băncile facultăţii, spune profesorului lui lucruri pe care abia a apucat să le înveţe de la acesta ? Citeam un asemenea articol, despre unul dintre colegii noştri, numele n-au importanţă aici, profesor de universitate, scris de unul dintre foştii noştri studenţi (n-a terminat decît de un an, sau doi) şi mă întrebam dacă vreodată, în tinereţe, profesorul lui sau eu, am folosit un asemenea inadmisibil limbaj. M-am întrebat dacă vreodată — cine ştie cînd, poate am uitat — am folosit un asemenea limbaj, faţă de operele unor oameni care aveau 20 sau 30 de ani de experienţă literară mai mult decît noi şi mi-ar fi foarte ruşine dacă aş descoperi că am folosit vreodată limbajul respectiv. Singura consolare ar fi că m-am corectat, eventual, destul de repede, ca să nu-mi mai aduc aminte.

R. Este cinstit ca la o vîrstă tînără să dăm lecţii altora ?

N. M. Nu ştiu dacă problema se pune în termeni de cinste şi necinste. Noi vorbim foarte mult despre etica **scrisului.** Numai că între etica **scrisului,** care este riguroasă, şi etica **publicatului,** care este mult mai puţin riguroasă, există o mare diferenţă şi acum nu este vorba de ce scriu aceşti oameni ci de ceea ce publică. Noi putem să scriem ce vrem, dar uneori, în mod ciudat, se publică mai uşor ceea ce n-ar trebui să se publice. Şi atunci eu merg mai departe şi spun că răspunderea, într-un asemenea caz, este numai 50% a celui care scrie textul şi vrea să-l publice şi 50% este şi a celor care, mai maturi şi mai experimentaţi decît el, nu se gîndesc de două ori înainte de a-l publica, ca să nu mai spun că uneori îl încurajează.

R. Adică i se dă un certificat care nu poate fi validat ?

N. M. Fără îndoială. Şi atunci, fireşte că tînărul uneori nici nu ştie cu adevărat că tonul pe care el îl foloseşte nu este admisibil. Nu ştie, pentru că lucrurile astea nu se învaţă. Tînărul acesta este bucuros că este publicat şi roşeşte, dacă roşeşte, mai tîrziu, şi dacă are bun simţ.

R. . . .cînd reciteşte ce a scris ?

N. M. Da. Eu am fost mirat cînd, acum multă vreme, mi-a povestit cineva că la unele din revistele noastre comanda de articole se face în felul următor : „scrii despre cartea cutare în felul cutare", adică elogios sau negativ. Stau şi mă întreb cum poate cineva, un redactor, sau un redactor şef, să facă o asemenea comandă şi, mai ales, cum poate un tînăr, care vrea să fie critic, şi a cărui etică profesională este foarte importantă (pentru că oamenii au încredere în cuvîntul lui, în onestitatea lui, iar dacă au văzut că onestitatea aceasta nu există nu-l citesc a doua oară) cum poate, în aceste condiţii, un om tînăr să se preteze, să răspundă la comanda făcută ? Eu nu cred că păcatele acestea se pot spăla vreodată.

R. Asistăm, în ultimul timp, la o adevărată infuzie de critici tineri. Se simte aceasta şi într-un plan general al criticii ?

N. M. Da, se simte. E vorba de intrarea în scenă a unei generaţii literare şi cei care şi-au făcut deocamdată loc mai semnificativ sînt poeţii şi criticii, şi doar într-o mai mică măsură prozatorii. În critică se simte chiar o schimbare de atitudine. O dată cu generaţia noastră, generaţia matură, a oamenilor care sînt acum între 35 şi 50 de ani, dispar majoritatea criticilor formaţi în spiritul unei înţelegeri a disciplinei care datează din perioada interbelică. Dispar şcolile Lovinescu şi Călinescu. O critică numită în fel şi chip ba impresionistă, ba intuiţionistă, o critică manifestată în special în recenzie, cronică literară, deci o critică de întîmpinare, cum se mai spune. Critica aceasta s-a format la noi sub influenţa celor doi mari critici din perioada interbelică şi le datorează aproape totul, de la înţelegerea literaturii pînă la metode (dacă putem vorbi aici de metode, în sensul de astăzi). Generaţia de critici care intră acum în literatură, anunţată de altfel de critici mai în vîrstă din generaţia precedentă, este o generaţie care se îndreaptă încet, încet, către o viziune mai „pozitivă", către o critică în care metoda este explicită, nu implicită, ca în purul impresionism. Aici nu e vorba doar de schimbare a metodei, este ceva mai complex, şi vom asista probabil, într-un viitor greu de apreciat, acum, la o schimbare de o altă natură, foarte importantă, o dată cu încetarea influenţei şcolii actuale de cronicari şi recenzenţi literari, s-ar putea întîmpla ca principala formă (prin tradiţie, la noi) a criticii să nu mai fie cronica literară. Vom deveni sincronici, să spunem, cu critica din alte părţi, din Franţa sau Statele Unite sau din Anglia, unde cronicarii literari, recenzenţii, au devenit aproape nişte anonimi, autori de articole de întîmpinare despre cărţi şi unde marile personalităţi se recrutează dintre „oamenii de ştiinţă" din critică, teoreticieni, poeticieni, eseişti, istorici literari, oameni cu metode mult mai pozitive şi aplicaţi unor domenii care nu se limitează la cel al actualităţii. Ar fi o schimbare de proporţii aceasta, poate cea mai importantă petrecută la noi în ultimii 50—60 de ani. Ceea ce nu înseamnă că în generaţia tînără nu există şi mulţi recenzenţi (în momentul de faţă), care moştenesc ceva de la generaţiile anterioare, de la interesul pentru literatura actuală şi pînă la metodele ei aproape empirice, imediate, de judecată bazate pe . . . pe miros, pe fler.

R. Au tinerii fler ?

N. M. Eu cred că au. Au flerul lor, care poate să nu fie al nostru, dar au. Nu s-a întîmplat pînă acum niciodată ca o generaţie să-şi piardă subit flerul. Se poate întîmpla ca o generaţie să nu recunoască alteia valabilitatea flerului, dar fler au toate generaţiile.

R. Schimbările de opinie influenţează scrisul unui critic ?

N. M. Un critic trebuie să fie sincer, franc. Am admirat întotdeauna francheţea lui Şerban Cioculescu, ca să dau un exemplu care îmi vine acum în minte, şi care este în orice caz dintre cele mai evidente din istoria criticii noastre. Însă ce înseamnă sinceritate ? În primul rînd noţiunea ca atare comportă mai multe dimensiuni interioare. Nu e vorba de o sinceritate în sensul primitiv, exclamativ aproape, al cuvîntului, de o spontaneitate naturală şi sălbatică ; sinceritatea critică este încărcată de o anumită cultură, deci de o anumită tradiţie. Cu alte cuvinte noi sîntem sinceri în limitele gustului nostru care înseamnă o anumită formaţie, înseamnă o anumită cultură, înseamnă o anumită epocă, înseamnă anumite norme estetice şi aşa mai departe. O altă dimensiune este chiar aceasta conjuncturală. Nu cred că trebuie făcută o mare catastrofă din ideea că există o presiune a conjuncturii asupra criticii. Pînă la un punct această presiune a conjuncturii asupra criticii face parte din starea normală a lucrurilor. Nenorocirea începe în momentul în care conjunctura tinde să se substituie sincerităţii . . .

R. ... valorii ...

N.M. ... valorii sau gustului. Mai exact, nenorocirea începe în clipa în care nişte oameni care nu au nimic de spus se fac purtătorii de cuvînt, amplificatoarele, megafoanele unor prejudecăţi şi opinii curente. În orice caz, sinceritatea este încărcată de elemente, aş spune, aproape contradictorii. Eu am pledat întotdeauna pentru dreptul criticului la contradicţie, pentru dreptul criticului la revenire, la revizuire, cum spunea Lovinescu. Mi s-ar părea foarte ciudat, ca să dau un exemplu, mi s-ar părea foarte ciudat ca eu să am acum, la 44 de ani, exact aceleaşi gusturi şi aceeaşi înţelegere a lucrurilor pe care le aveam la 22, cînd am debutat. Mi-aş face eu însumi despre mine o părere lamentabilă dacă aş constata că n-am învăţat nimic în aceşti 22 de ani, ca să nu mai spun că una era literatura română în 1961, cînd am debutat, şi alta este în 1983. Şi, atunci, ce poate să facă un critic, să încerce să pară egal cu sine însuşi, constant în opinii sau judecăţi, necontradictoriu, deşi s-a schimbat profund pe dinăuntru o dată cu toate celulele organismului său, deci să comită un act de ipocrizie, sau să recunoască, cu sinceritate, că şi-a schimbat părerea într-o sumă de probleme, mergînd de la valoarea unor opere pînă la înţelegerea, interpretarea mesajului lor. Eu prefer să recunosc că mă contrazic şi accept chiar să mi se reproşeze (dar de către cei cu bune intenţii — să ne înţelegem !) faptul că mă contrazic, decît să mi se spună că sînt ipocrit.

R. E o revizuire ?

N. M. Să luăm cîteva exemple precise. Haideţi să vedem la ce se raporta romanul „Risipitorii" în anul în care apărea, 1963, dacă nu mă înşel. Se raporta la romanele apărute în deceniul anterior, de la „Moromeţii" pînă la „Bietul Ioanide", deci la foarte puţine romane memorabile. Cred că n-aţi putea, acum, repede, să amintiţi unul care să fi apărut chiar în anii aceia, 1962, '63, '64. Să venim puţin mai încoace, la „Delirul", pentru a lua tot un roman de Preda, care apare cu un deceniu mai tîrziu, după ce apăruseră toate romanele lui Breban, aproape toate romanele lui Ivasiuc, mare parte din romanele unor scriitori de primă importanţă astăzi, cum ar fi Dumitru Radu Popescu, Buzura şi alţii. Sigur, în 1963, de pildă, un critic putea fi foarte entuziast cu „Risipitorii", care i se înfăţişa atunci cam ca Ceahlăul printre munţii Moldovei. Zece ani mai tîrziu „Delirul", care este o carte, în anumite privinţe, mult mai interesantă decît „Risipitorii", se iveşte într-un moment în care romanele de valoare egală sau superioară erau mult mai numeroase. Şi atunci, fireşte, comparînd un articol al unui critic din 1963 cu un articol al aceluiaşi critic din 1973, despre cele două romane, cineva ar putea spune, cu rea credinţă, că a ridicat în slăvi „Risipitorii" şi a avut obiecţii la „Delirul". Ceea ce ar fi o denaturare.

R. Credeţi că există un provincialism în literatură în sensul unui alt statut al scriitorului din provincie faţă de cel din capitală ?

N. M. Să facem cîteva disocieri. În primul rînd eu nu cred, în principiu, în provincialism, să-i zicem, geografic, într-o ţară relativ mică cum este România, care nu a avut şi nu are dialecte, în sensul propriu al cuvîntului. O ţară care a fost în stare să folosească aproximativ aceeaşi limbă (vreme de sute de ani) în Maramureş şi în Dobrogea, în Oltenia şi în Moldova, nu cred că se poate plînge de existenţa provincialismului. Fireşte că o ţară mult mai divizată din punct de vedere lingvistic sau o ţară aflată multă vreme sub diferite stăpîniri ar putea menţine, ici colo, precum Sicilia italienilor, anumite fenomene radical deosebite de cele din centru. În al doilea rînd, dacă ne referim la provincialism, şi acesta cred că este sensul întrebării pe care aţi pus-o, sub raportul statutului social al scriitorilor, intrăm într-un domeniu practic, şi anume : un scriitor care trăieşte în Capitală are mai multe posibilităţi de a veni în contact cu colegii lui, cu revistele, cu editurile, cu teatrele, deci de a se găsi într-un fel în mijlocul . . .

R. ... mai multor posibilităţi ...

N. M. .... decît un scriitor care trăieşte la Suceava unde nu apare pînă în momentul de faţă decît suplimentul dumneavoastră, deci o altă revistă literară, unde nu ştiu cîte spectacole de teatru se pot vedea pe lună sau cîte filme de cinematograf pe săptămînă, sau cîte orchestre trec în decursul unui sezon.

R. Este, poate fi, deci, un handicap ?

N. M. Din punct de vedere practic, este fără îndoială un mare handicap. Nu ştiu însă dacă trebuie să vorbim de provincialism, dacă este un provincialism în sensul propriu. El poate întreţine, la un moment dat, dezavantajele practice şi poate crea o mentalitate provincială. Acesta mi s-ar părea, în al treilea rînd, lucrul cel mai grav : ca această situaţie să creeze un om de calitate. . . provincială. Pe de altă parte, mă gîndesc că foarte mulţi scriitori şi-au scris opera în provincie. În paranteză fie spus, toate marile curente de gîndire, doctrinele de tot felul, de la cele religioase şi pînă la cele laice, toate au cam pornit de la periferie şi au invadat centrul. Foarte multe cărţi, foarte mulţi autori au trăit în afara centrelor şi au inovat de acolo. Atunci, ce este provincialismul ?

Bucureşti, 25 mai 1983

Convorbire înregistrată de Petru DRIŞCU

GÜNTHER BRUNO FUCHS (R.F.G.)

moartea nebunului

Cînd trenurile sosesc cu întîrziere
În sala de așteptare
El rostește în gura mare
Basme din „O mie și una de nopți“
Niciodată n-a salutat cum trebuie
La „Ziua bună“ răspundea totdeauna : poate...
Își scotea pălăria înaintea cîinilor
Iar coroana lui regală
Din hîrtie de ziar
O duceau acasă copiii...
Apoi o știre de cinci rînduri
Apărută într-un colț al ziarului
Se încheia cu următoarele cuvinte :
A fost ultima lui noapte
Cînd în parc urcîndu-se într-un copac
A uitat să se țină bine de ramuri
Și-a rostit un apel pentru pace
Către întreaga lume...

după percheziție

N-au reușit să distrugă totul
Și se vor întoarce iar
Dar va fi în zadar
Cu mult înaintea miezului nopții
Îi aud lărmuind
Mi-au smuls din rădăcini florile
Și n-au găsit
Au schimbat apoi patrula
Care o viață întreagă mi-a încercuit casa
Le-aud cizmele rotindu-se
Piatră semne cartușieră și-aruncătoare de
bombe...
Își caută armele
Dar nu vor mai găsi niciodată jocul
Care poartă acel nume ce nu mai poate fi rostit !

Traducere de George DAMIAN

DE LA O LUNĂ LA ALTA

ispite... critice

Sub genericul „Varia“, România literară mai inserează, din cînd în cînd, două sau mai multe recenzioare de cărți noi. Al. Raicu, de pildă, se ambiționează să-i facă un mic serviciu lui Nicolae Frânculescu (R. L. din 23 iunie 1983, p. 11). Și după ce-i prezintă „conținutul“ romanului „Văduvele negre“ și ne informează că acesta n-are nici mai mult nici mai puțin de 477 pagini, A. R. face descoperirea că „autorul nu se mai vede deloc după primele pagini“. Și de ce credeți că „nu se mai vede ?“. Pentru că el „lasă, în schimb, să vorbească faptele, documentele“. Ei, dar documentele astea nu pot fi înțelese de fitecine, ci numai de „cititorii care au trăit zilele războiului“. Dar A. R. nu pierde din vedere să ne anunțe că volumul menționat mai are și niște eroi (nominalizați cu dichis și migală), eroi „ce sînt urmăriți atent spre a li se fixa riguros portretele“.

În fine, cititorului i se dezleagă și enigma titlului : „Exact a reușit autorul să surprindă zilele cînd „văduvele negre“, avioanele, inițiau devastatoarele lor raiduri“. Și cum orice compunere trebuie să aibă și o încheiere, A. R. își rezervă plăcerea de a emite suprema sa „observație“ în ultima frază, cînd enunță victorios : „Nicolae Frânculescu, aflat la a șasea carte, este un realizator (sic !) de tablouri epice, care nu scapă din mîini (?!) firele subiectului, chiar atunci cînd evenimentele narate îl ispitesc să iasă din cadrul propus“.

Ca să vezi, ce ți-i și cu ispita asta cînd îți „scapă din mîini !“.

Ioanid DELEANU

Felurimi...

● Nota bene

„Oggi nell arco dei paesi socialisti la literatura romena è la più interesante“ sau, mai pe românește : „Astăzi, în arcul țărilor socialiste, literatura română este cea mai interesantă“, spune directorul revistei „Nuova Rivista Europea“, Giancarlo Vigorelli ; v. „Supliment literar-artistic“, nr. 26/1983, p. 9.

● Unde dai și unde crapă !

„Și Malraux a desprins basoreliefuri de pe pereții templelor de aici, fără nici o ezitare. Ba nu de aici, din Cambodgee... din palatele regale ale Kmerilor. Ce aproape sînt unul de altul, specialistul în istoria artei și tîlharul care pradă mormintele. E doar o chestiune de timp...“, Wojciech Zuzrowski, „Nopțilie Ariadnei“, 1983, p. 241.

● Om bogat, om sărac

„Atîta timp cît pe lume vor exista bani, oamenii vor rămîne bicisnici și meschini ca banii, oricît de mult s-ar sulemeni. Banii n-au față, n-au chip, ei capătă chipul celor care îi posedă. Există bani murdari, Antoni, există bani meschini, există bani jalnici. Dar există și bani care nu valorează nici cît o ceapă degerată, cu care nu poți cumpăra nimic.“ Pavel Vejinov, „Bariera“, 1982, p. 93.

„Cînd buzunarul ți-e împovărat de prea puțini / Bani și creierul de prea multe fete, trebuie să / Recunoști, fără înconjor, chiar cînd o înjuri, / Că lumea asta a noastră e grozavă“, Willa Cather, „Casa profesorului“, 1983, p. 39.

eroi au fost

(urmare din pag. I)

e fosta locuință a familiei Labiș, mi se spune. Urc în cerdac și privesc grădina mută. Mai departe se profilează culmile domoale ale dealurilor : Răchitiș, Runc, Muncelu, Stînișoara. Cînd revin, în drum, o întîlnesc pe Veronica Pășcănuț. Chip de munteancă, încă viforoasă în priviri și gata să-și depene amintirile. I-a fost colegă de clasă și tovarășă de joacă lui Labiș. Povestește întîmplări și ghidușii în care școlarul de-atunci deținea rolul principal. Cuvintele sale desenează imaginea copilului de odinioară, „animator“ de isprăvi juvenile și recitator neîntrecut.

7. Și vocea fostului caporal : „Ambuscadele nemților ne pîndeau la fiecare pas. Se cățărau în copaci, se camuflau și ne mitraliau prin surprindere. La rădăcină găseam movile de cartușe trase. Alt șiretlic. Așezau minele sub frunze, unde nu te așteptai. La cota Mestecăniș nemții se baricadaseră după o fîșie de pădure tăiată. Au retezat copacii și au pus mine. Acolo a murit grupa sergentului Șerbănică. Pînă la ultimul om. Ne despărțeau cîteva zeci de metri de ei. Ca să-i putem scoate din obiectiv, trebuia să ne creăm o breșă. Am adunat grenade și le-am aruncat. Pentru a produce explozia minelor. Tîriș, oamenii lui Șerbănică au pornit să avanseze. Strecurîndu-se printre copacii devălmășiți. Nu s-a mai întors nimeni. Și foamea ne dădea tîrcoale mereu. Bucătăriile de campanie fuseseră distruse. Ciuguleam măcriș, ciuperci, frunze, ce găseam“.

8. Întîmplarea face să ajung zilele trecute la Stulpicani. Cine ar putea crede că satul acesta frumos, cu acareturi și curți înfloritoare, a fost cîndva prada tăvălugului de război? Una dintre falnicele gospodării, situată chiar pe zona arsă din temelii, e locuită de învățătorul pensionar Chiril Dranca. Poarta neobositului meșter popular stă deschisă pentru oricine. Și odată ce treci pragul casei sale, nu poți să nu rămîi impresionat de osirdia acestui om măruntel, trecut de șaptezeci de primăveri. Locuința lui a devenit neîncăpătoare pentru nenumăratele obiecte meșterite de palmele lui : lăzi de zestre, trofee vînătorești, casete, rame de tablouri ... Cu migală și pricepere el face lemnul să încînte privirea. Dar dincolo de valoarea pieselor adunate, întreprinderea lui Dranca are o menire educativă. O mărturisește chiar el : „Vreau să-i învăț pe cei tineri că numai prin muncă îți poți ferici viața și că munca rămîne datoria noastră de căpătîi“.

9. Pe Procopie Chițan l-am găsit după lungi căutări într-o după-amiază de vară. Mi-a dat întîlnire la asociația de locatari dintr-un cartier al Sucevei. Pe urmă m-a invitat acasă, undeva pe strada Oituz. Un bărbat de statură potrivită, volubil, nemarcat de bătrînețe. Deși ieșit la pensie, continuă să muncească, implicat fiind în treburile edilitare ale municipalității. Nu uită să-mi spună : „De cîte ori am avut ocazia, m-am dus să văd locurile pe unde am trecut în '44. Cunosc fiecare palmă de pămînt. Și de fiecare dată revăd în minte crîncena înfruntare prin care am trecut. La Ciocănești, cînd, în sfîrșit, reușisem să-i aruncăm pe nemți peste munți, spre Maramureș, mi-a murit comandantul de pluton, un ialomițean tînăr, ce iubea atît de mult viața. Înainte de a se sfîrși s-a chinuit cîteva ore“. Face o pauză după care adaugă : „La terminarea acțiunii ne-am întors la Suceava. Pe jos. Aici s-a făcut apelul. Din întreg regimentul nu rămăseseră decît 508 ostași și ofițeri. Pentru care era mort, altcineva striga : Căzut pentru patrie. Și păstra un moment de tăcere“.

O scrisoare în versuri, inedită, a lui Mihail Gheorghiu — Bujor

(urmare din pag. II)

Voi de vreți ca să mă scoateți dintre zidurile moarte,
Către clasa muncitoare pașii voștri să vă poarte
Adresați-vă mulțimei, masei largi și tari ca leul
Suveranul, începutul și sfîrșitul, dumnezeul,
A dreptății scut și spadă neînfrîntă ea vă este
Deșteptați în ea voința deprinsă-a trece peste
Munții de piedici și opreliști ; ațîțați într-însa focul
Generoaselor avînturi ; cimentați-o voi în blocul
Proletarelor largi piepturi ; faceți-o ca să pornească
Înainte, ca șuvoiul sfînt de lavă omenească,
Și veți izbuti, fiți siguri, fără jalbi aduse-n proțapuri,
Cari sînt semnul slăbiciunii și aduc mai mult a prapuri,
Fără-a trece pe sub furca caudină-a stăpînirii,
Ci cu fruntea luminată viu de nimbul cuceririi,
Căci : Vox populi vox dei !
. . . . .
Dacă este și cînd este —, apucați-vă cu zorul
De-altă treabă : de-ntărirea forței noastre mult slăbite.
De unirea proletarei gloate astăzi răzlețite,
De-adîncirea și spălarea de rugină și de zgură
A doctrinei care altfel tinde-a deveni impură
Asta-i calea cea mai demnă pentru voi și pentru mine
. . . . .

Dacă-aș ști că-n statul ăsta voi aveți vreo precădere,
Alt serviciu și alt bine ca să-mi faceți, eu v-aș cere :
Să convingeți pe puternici să-mi retragă „beneficiul“
Celor două mari decrete — faceți-mi, vă rog, serviciul !
Căci povara bunăstării guvernante mă strivește
N-o pot duce, zău, în cîrcă. Pe deasupra, mă lipsește
De plăcerea foarte rară — pînă mai ieri și integrală
De-a purta pe ai mei umeri mici osînda colosală
Dacă ea supremă este, prin aceasta-mi spune mie
Că și eu îndeplinit-am chiar suprema datorie
Ah ! lăsați-mă de aceea cu sentința neștirbită
Ea îmi dă plăceri înalte de-o savoare negrăită
Pentru asta, da !, să faceți jălbi oricît de mari și multe :
Doar voi-vor cei puternici și chemați să vă asculte. . .

V

Astfel, dragă Grigorovici, cred că ar fi cu mult mai bine
Dacă-n loc de prea tardive intervenții pentru mine,
De petiții, de demersuri, de urcări de scări și trepte,
De așteptări plictisitoare în superbe săli inepte
De primiri, în cari deșarta vorbă lată se îndrugă,
Cari au toate, totdeauna, ton și scuz umil de rugă ;
Dacă-n loc de-ntortochiata și cotita strîmtă cale
A jalborilor ați bate, fără surle și țimbale,
Dar cu duhul proletarei rectitudini neclintite,
Drumul larg și drept al luptei.
Lupta dă puteri călite,
Lupta ține conștiința trează, lupta e-o fanfară
Care cheamă și unește rupta masă proletară,
Lupta este ritmul vieții, lupta este chezășia
Contra clasei ce-și arată contra noastră vrăjmășia,
Lupta limpezește zarea socialei vieți ca vîntul
Lupta dă aripi gîndirii, reaprinde-n noi avîntul,
Flăcări dă vorbirii noastre. Dreapta luptă adîncește
Despărțirea care-n lume între clase predomnește,
Lupta este rostul nostru ș-a izbîndei noastre armă.
Blocul orb al ignoranței, rezistenței lupta-l sfarmă
Luptători fiți, dar, prieteni, nu jalbari, cu pantahuza
Umble cei ce-n cursul nopții și-au băut la crîșmă bluza,
Ori pierdut-au cel din urmă ban la cărți. Cu jalba neagră
Cei deprinși luxoasa haină — a celor mari și tari să șteargă,
Cei bicisnici din născare, din poruncă sau din vrere,
Cei ce fac în neputință, sărăcie și durere
Cei stingheri și fără sprijin, cei trăiți plecați ca robii,
Paraliticii, moșnegii, chiorii, gîrbovii, neghiobii —
Biete umbre, biete resturi omenești, bipede vite —
Dar nu mîndra mare oaste a străvechei munci slăvite,
Gata-n spulber să prefacă seculare-nalte praguri,
Cu falanga ei din față — cinstiți purtători de steaguri,
Căpitani căliți și crainici, celor goi ducînd solia
Lumei noi, purtînd în mînă și drapelul și făclia.

VI

Dacă-n lunga, necăjita, versuita mea scrisoare,
Care pleacă dintr-o hubră de lugubră închisoare,
Vei găsi pe ici pe colo — ca pe un cîmp de flori scaieții,
Vreun cuvînt ceva mai tare, nu uita cum sînt „poieții“ :
El va fi țîșnit ca para din prea multă-n sufletire
Și nici cînd din gîndul josnic, reprobabil de jignire
Sînt pe lume oameni astfel construiți de la natură
Că pe ei nici nu-i atingem, nici n-avem vreun pic de ură.
Dumneata ești dintr-aceia. Dacă azi nu ni-s comune,
Multe gînduri, totuși anii neclintiți, din vremuri bune,
Ori ostile, dați cu toții pentru cauza comună,
Pilda de statornicie — rară, nobilă cunună,
Al persoanei preț și farmec, atractiva bunătate,
Vîrsta zugrăvită-n slave limpezi, mari și tremurate,
Toate zmulg, impun o mare simpatie personală,
Pentru-ntreg socialismul românesc azi ești o fală,
Încheind urez mult bine înțeleptei Tatiane,
Fin sculptată parcă-n plinul unei marmori diafane,
Rodul, de bună seamă un flăcău frumos, voinic,
Și o strîngere de mînă pentru tată, soț, amic“.

După cum rezultă din această scrisoare, o încredere nemărginită îl determină pe Bujor să nu accepte nici un compromis care ar fi lezat prestigiul mișcării muncitorești. Însăși scoaterea sa din temniță nu o accepta decît ca o victorie a clasei muncitoare și nu a vreunei cedări din partea sa.

Petru RUSSINDILAR

1) **Mihail Gheorghiu Bujor**, Scrieri social-politice **(1905—1961)** Studiu introductiv, antologie și note **de Nicolae Copoiu, București, Editura politică, 1979, p. 45—58.**
2) **Scrisoarea în original a fost găsită și se păstrează în colecția de documente a Acad. Radu Grigorovici, fiul militantului socialist George Grigorovici, care în prezent locuiește la București.**

CONSEMNĂRI

● Expoziție

Prima expoziție personală a pictorului Viorel Grigoraș, la Suceava, s-a deschis sub bune auspicii. Temperament așezat, laborios, refuzînd a-și biciui fantezia spre un tărîm cu orice preț original, el preferă, ca și ceilalți artiști care fac acum o valoroasă grupare la Gura Humorului, să-și înfiripe lucrarea la umbra și sub luminile marilor zugravi de frescă din Bucovina.

Aproape tot ce expune acum poartă pecetea gestului cumpănit, ceremonios, acoperind cu un subțire strat narativ pînze cu suprafețe nu prea întinse. Abia atinse de culoare, discrete, obișnuind doar fastul detaliului, tablourile sale odihnesc în rame văruite, ca pe niște autentici pereți, fie că e vorba de portrete voievodale **(Fresca mușatinilor)**, de efigii contemporane **(Țapinar, Școlăriță, Compozitor)**, sau de mult inspiratele autoportrete.

Un itinerar nou se distinge însă de pe acum la Viorel Grigoraș, în care, obstinat de forța culorii și de suflul metaforei moderne, autorul și-ar putea descoperi o altă față a propriei personalități. (M.M.).

● Dotări culturale la Fălticeni

O casă a cărții ce poartă numele lui Mihail Sadoveanu a fost inaugurată recent la Fălticeni. Amplasată în unul dintre noile ansambluri urbanistice ale orașului, modernul edificiu vine să întregească zestrea culturală a așezării. Ingeniozitatea construcției, dotarea de care dispune, ambianța interiorului oferă iubitorilor de lectură, de-acum înainte, un popas plăcut și util.

Coincidența face ca odată cu casa cărții „Mihail Sadoveanu“, tot la Fălticeni, să fie dată în folosință și o casă a tineretului. Aceasta dispune de spații destinate desfășurării unei largi palete de activități specifice : sală de expoziții, bibliotecă, o sală de spectacole și festivități cu 250 locuri, o discotecă, numeroase camere pentru cercurile tehnico-aplicative etc. (I.B.)

● Tipărituri

La Editura Sport—Turism a apărut recent cartea suceveanului Taras George Seghedin, **Rezervațiile naturale din Bucovina.** Lucrare de larg interes, „sinteză a activității de ocrotire a naturii (...) din ultimul sfert de veac“, în județul Suceava, cum mărturisește de la început autorul, ea are nu numai meritul de a fi prima carte de acest fel, apărută la o editură în deceniile din urmă, pornind din acest spațiu, ci și pe acela de a oferi o prezentare exhaustivă a acestui interesant subiect. Un capitol introductiv **(Preocupări actuale privind ocrotirea naturii)** readuce în discuție stringenta necesitate a rezolvării ecuației om—natură, trecînd în revistă date convingătoare despre măsurile întreprinse în țara noastră în domeniul aflat în discuție.

Orînduite sistematic, beneficiind și de sugestive descrieri ale cadrului natural, celelalte secțiuni ale studiului **(Rezervații floristice, Rezervații forestiere, Rezervații geologice, Rezervații mixte)** conțin parametrii esențiali ai fiecărei entități geografice aflate sub incidența legii de ocrotire a naturii, precum și detalii de ordin orientativ pentru cei care vor să le cunoască la fața locului.

Se află la îndemîna cititorului și numeroase fotografii alb-negru și color, hărți, un glosar, o succintă bibliografie, tipăritura împlinindu-și astfel mai bine, cum afirmă și prefațatorul, profesorul Val. Pușcariu, „rolul urmărit — conservarea și valorificarea rațională a resurselor naturale ale țării noastre și educația ecologică a tuturor iubitorilor frumuseților naturale“. (M.L.).

REALIZATORI : Ion BELDEANU, Constantin BLĂNARU, George DAMIAN, Viorel DÂRJA, Ion CARP FLUERICI, Mihail IORDACHE, Gh. LUPU, Marcel MUREȘEANU, Ion PARANICI, Mircea TINESCU, Alexandru TOMA.
Tehnoredactare : Valentin MILICI

COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA
Str. Mihai Viteazul, nr. 48